

Jeg ønsker ikke at afslutte denne anmeldelse uden at nævne Jean og Tom Lundskær-Nielsen, oversætterne af *Ludvig Holberg*. Dercs flydende og læseværdige oversættelse forøger i høj grad Hougaards chancer for at nå det engelsk-talende publikum, som denne bog henvender sig til. *Ludvig Holberg* vil først og fremmest være interessant for dramastuderende og studerende inden for komparativ litteratur. Samtidig er det vigtigt at bemærke, at selv om værket ikke har en eksplicit teoretisk holdning, giver det fornuftige historiske redegørelser for dannelsen af offentligheder og nationale kulturer. Som resultat heraf er Hougaards værk også af stor potentiel interesse for de mange forskere, der hælder til teorier om nationalisme og offentlighed.

Note

1. Cambridge 1985.

Oversat fra engelsk af Jane Ege Møller.

Carsten Sestoft

Realismen til revision

Frits Andersen: *Realismens Metode*. Århus 1994 (Aarhus Universitetsforlag).

Anmelderen har det med denne mærkelige bog som med dens indeks: intentionen er god, men udførelsen lader noget tilbage at ønske. Frits Andersen tager realismebegrebet op til revision, bl.a. for at komme fri af dekonstruktionen. Men hans tankegang er så gennemsyret af dekonstruktion, at han ikke når mange metafysiske længdehæder væk fra denne.

P.g.a. den dekonstruktive hang til at nedbryde enhver konsistent skelnen gør bogen én ikke meget klogere på, hvad der adskiller en realistisk tekst fra en ikke-realistisk tekst. I det hele taget er det svært at finde ud af hvad bogen vil med sine 325 tætskrevne sider.

Det ejendommelige og for så vidt interessante ved bogen er imidlertid, at dens uoverskuelige og kaotiske karakter kan ses som et konsistent udtryk for dens metode. Denne metode synes at gå ud på at forskyde realisme-analysen fra mere eller mindre mimesis-relaterede modpoler som sprog/ verden, litteratur/ historie, fiktion/ sandhed, litteratur/ virkelighed til polariteter som ramme/ detalje, enkelhed/ kompleksitet, enhed/ mangfoldighed. Denne forskydning demonstrerer en underliggende forudsætning for bogens projekt, nemlig en forbliven i en intern eller immanent tekstanalyse, som metoden deler med dekonstruktionen. Og det endskønt realismen til sidst kort defineres som »forsøg på litterært og metodisk med særlig stor opmærksomhed at undersøge strukturelle koblinger mellem tekstens egen verden og verden uden for teksten« (s. 324). Men det viser sig snart, at verden uden for teksten også er tekst: encyklopædier, historieskrivning og naturvidenskabelige tekster. Begrebet om immanens er altså blot udvidet: »Værket er ikke længere værk men tekst, uendeligt og forgrenet, som Barthes viser det. Og verden er ikke længere til at adskille fra fiktionen« (s. 21). Et sådant syn er tilsyneladende det uundgåelige resultat, som den immanente tekstanalyse kommer frem til, når den forsøger at rekontekstualisere teksterne uden at opgive sin grundlæggende dekontekstualisering. Sært nok skriver Frits Andersen netop

det, men uden deraf at drage en konklusion: »At forstå og læse kunstværket er at sætte det ind i en historisk kontekst, men operationen er baseret på en »fantasmagoric cleavage«, en initial adskillelse af billede eller tekst fra kontekst« (s. 36).

På samme måde indeholder bogen mange erkendelser, som kunne beskrive dens projekt på måder, der burde have manet til eftertanke. Når Frits Andersen refererer Murray Kriegers kritik af en teoriudvikling, der er underkastet modens korte temporalitet (s. 274-275), burde han måske have tænkt over hvor vigtigt adjektivet »aktuel« er i bogen – i en grad, så han føler grund til at anføre, at »mens en del af bogens teoretiske diskussioner var mere aktuelle og 'nye', da de blev skrevet i forbindelse med en Ph.D.afhandling i 1990-91, er bogens praktiske eksempler på måder at arbejde med litteratur og teori i dag ikke blevet mindre aktuelle« (s. 10). Kan en litteraturvidenskab, der forældes på tre år, tages alvorligt? Men måske hænger denne splid mellem bogens erkendelse og selverkendelse sammen med metodens gyldighedskriterier. Det er en metode, der »foretrækker at lade sine strategier og gyldighedsbetingelser sætte af situationens kontekst« (s. 247). Situationskontekst er her noget meget kortvarigt, af øjebliksagtig karakter: »Intention og metode kan ikke kontrolleres af en autoritet uden for det enkelte øjeblik« (s. 246. Cf. s. 173, 247, 271). – Med en kontekst af så kort varighed kan man jo forestille sig, at det der står på en given side ikke er underkastet samme gyldighedsbetingelser som det der står på den følgende. Følgelig behøver der ikke at være nogen splid mellem bogens erkendelser og selverkendelser. Men i

så fald må man spørge sig: hvilken autoritet kan skelne mellem sandt og falsk hvornår og hvordan?

Forholdet mellem detalje og ramme synes at være den overordnede bestemmelse af realismen: »Den tekst, som vi almindeligvis kan blive enige om at kalde 'realistisk', er ifølge *Realismens Metode* rundet af to klare men ofte meget modstridende diskursive oprindelser: en i overskuelighedens skematik [= rammen] og en anden i tæthedens detaljer« (s. 29). Denne modstilling tilføjes undervejs en serie andre bestemmelser, der muligvis ikke går restløst op i denne overordnede modstilling, men fungerer i sammenhæng med de enkelte analyser. Analyserne behandler dels den franske realisme fra det 19. århundrede – Zola, Balzac, Verne og Flaubert – dels en såkaldt postrealisme, repræsenteret ved Paul Auster, Bruce Chatwin og Thomas Pynchon. Desuden tages Herman Bang, J.P.Jacobsen, Hemingway, Simon Schama og forskellige andre under behandling.

Forholdet mellem ramme og detalje danner en *kompleks* struktur; kompleksitet er et af nøgleordene i bogens forestilling om realismen. Ved dens kompleksitet og heteronomi adskiller realismen sig eksempelvis fra modernismen, hvis nøgleord er »novelty« og autonomi (s. 263). Begrebet om kompleksitet er hentet fra naturvidenskab, vistnok biologi og kemi og i særdeleshed Michel Serres, og det defineres således: »Hvis der inden for *samme* system både er et integrativt subsystem og et dissipativt subsystem er systemet i sin helhed, hvad naturvidenskaben kalder et »*komplekst system*«« (s. 167). Kompleksitet består altså i to modsatrettede kræfters usyntetiserbare, samtidige virken. Ud fra den-

ne definition må *Ulysses* med dens integrerende mytiske mønstre og ødslen med detaljer være den komplekse tekst par excellence og dermed også den realistiske tekst par excellence. Det vil jeg da heller ikke nødvendigvis bestride; men eksemplet kan måske antyde, at bogens realisme-bestemmelse er for bred til at tillade en skelnen mellem realisme og ikke-realisme. Og hvad skal man i så fald med et realisme-begreb? Havde det ikke været bedre at tale om litteratur slet og ret eller om kompleksitetens litteratur? Det komplekse forhold mellem detalje og ramme synes blot at være den immanente læsningsversion af mimesisproblematikkens forhold mellem virkelighed og sprog, for slet ikke at tale om diverse modernismers forhold mellem liv og fortælling (Sartres *La Nausée*), mellem frihed og orden (Robbe-Grillet), mellem illusion og konstruktion (Perec) eller mellem realitet og paradigme (Frank Kermodes *The Sense of an Ending*), etc. – en serie modstillinger, der ikke kan resumeres under én modstilling, men som ikke desto mindre kan fungere som ækvivalenter i praksis. Som bogen demonstrerer med sin refleksive dimension (den forsøger at indskrive sine udsagnsproblemstillinger i fremstillingsmåden) er disse modstillinger end ikke specifikt litterære, men angår generelt forholdet mellem stof og form i sproglig fremstilling.

Et lidt mere konkret eksempel på et komplekst system er forholdet mellem deskription og narration (i betydningen plot). Ud fra Auerbachs *Mimesis* og lidt Michel Serres udvikles en generel teori om realismens kompleksitet, i hvilke deskriptionen er det dissipative subsystem og narrationen det integrative sub-

system. Forholdet er komplekst, »blandt andet fordi de to subsystemer, narration og deskription, er inkompatible med hensyn til en række parametre: tid, struktur (liste), kausalitetsform osv.« (s. 164). Deskriptionen indfører eksempelvis diskontinuitet i tekstens kontinuitet: deskriptionen er en sten i strømmen af narrativ bevægelse, »en skulptur der lyder sine egne love« (s. 103). Det uopløselige spændingsforhold mellem deskription og narration hævdes at karakterisere realismen: »Realismen i *The Crying of Lot 49* findes i den komplekse sammenskrivning af på den ene side plottets og komplotlets logik (begge tilhører samme forestillingsverden, samme ideale fordring om sammenhæng, slutning og enhed) med logikker, der står på den anden side af denne forestillingsverden: spildet, deskriptionen og støjen« (s. 87). Men det fremgår også med en vis tydelighed, at denne beskrivelse først og fremmest er en beskrivelse af *læseprocessen*: »Styrter læseren ikke videre efter plottets logik, men standser i deskriptionen og giver den tid, demarkeres deskriptionen fra narrationen« (s. 103). Hvad der hævdes om realismen, gælder altså egentlig for læseprocessen. Kompleksiteten er et spørgsmål om, hvordan man læser, om at læse deskriptionen så at sige mod plottet. Måske kunne denne modsætning opløses ved at hævde, at realistiske tekster i særlig grad rummer elementer, der *inviterer* til en sådan dobbelt læsning, d.v.s. både et stærkt plot og megen beskrivelse. Men Frits Andersen hævder også, at realismen har en »anden tekstuel modus i forgrunden end den narrative: deskriptionen« (s. 77). Det er der jo mange, der har. Hvad med Robbe-Grillet. Le Clézio, Ponge, Raymond

Roussel og Peter Weiss? For slet ikke at tale om Georges Perec, der kun optræder sporadisk, men kunne have været en central figur i en revision af realismen.

For nu at få det hele med hævder Frits Andersen en »realismens pointe«, for hvilken der ikke kan argumenteres: »at tingene er digteriske uden for digtene kan kun hævdes ved eksempler« (s. 302). Eksemplet er bl.a. William Carlos Williams' røde trillebør, som man jo kan have megen sympati for. Men så må Rilke med hans mange digteriske objekter (særligt i *Neue Gedichte*) vel også være realist? Eller skulle det ligefrem være muligt at skelne mellem de objekter der fremstilles, mellem Williams' trillebør og Rilkes fontæner, sarkofager, kapitæler, etc.?

Alt dette angår kun nogle få centrale punkter, men det kan måske antyde, at denne realismeteori ikke er uden uafklarede punkter. Det foregiver Frits Andersen da heller ikke på nogen måde (bogen »foregiver på ingen måde at afslutte alle de eventyr, som påbegyndes« (s. 11)), men det er spørgsmålet om det er nok, når viljen til at være avanceret er så stærk. Bogen ligner med sine mange hastigt forbiflimrende teoretiske nedslag et veritabelt kompendium over den århusianske litteraturteoretiske *doxa*, baseret på den store familie af dekonstruktivismen, poststrukturalismen og postmodernismen af fransk-amerikansk herkomst. Man ser det også i den generelle modstand mod klassifikation, i sympatien for det marginale og i den halvt abstrakte, halvt konkrete brug af nøgleord som »arkivet« og »encyklopædien«, som man aldrig kan være helt sikker på hvad betyder. Eksempelvis er encyklopædien en model »ikke for klassifikation af kunstens eller teknologiens eller

naturvidenskabens objekter men for omgående og pågående omklassifikation« (s. 272). Det er svært for mig ikke at se en modstand mod den mest elementære form for systematisk tænkende videnskabelighed i den slags udsagn, men ud fra bogens egne præmisser kan Frits Andersen med en vis ret hævde, at jeg mislæser hans bog. I forhold til de gyldighedskriterier, bogen opstiller, er det uden tvivl en irrelevant indvending, at bogens realismeteori ikke tillader en skelnen mellem realisme og ikke-realisme (en klassifikation man *kunne* forvente af en bog om realisme). Når »omgående og pågående omklassifikation« i en kortvarig kontekst er målet for dens pragmatisk-realistiske kritik, ville en konsistent skelnen mellem realisme og ikke-realisme være mod selve projektets metode. Hvorfor der vel ikke er andet at sige, end at denne anmelder ikke kan gå ind for denne metode.

Lilian Munk Dahlgreen

Barndom for voksne

Niels D. Lund og Mette Winge (red.): *Litteraturens Børn. Barndomsskildringer i dansk litteratur*, Kbh. 1994 (Høst og Søn).

Lad det være sagt med det samme: jeg er en forudindtaget læser af *Litteraturens børn*. I januar 1994 påbegyndte jeg et ph.d.-projekt om litterære barndomsskildringer og blev nærmest chokeret over at opdage, hvor uudforsket dette område er – både i dansk og international sammenhæng. *Litteraturens børn*